

BRAŇME VEŘEJNÉ VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ

(PRACOVNÍ VERZE PŘEKLADU)

Přeložili:

*Martin Hříbek, Petra Jurčková, Tomáš Samek, Tereza Stöckelová, Alice Červinková, Marta Harasimowicz,
Marcela Linková, Richard Cisler, Jan Gruber*

Korektury:

Heda Čepelová, Miroslav Jašurek

OBSAH /2/

1.0 Shrnutí /3/

2.0 Úvod /6/

3.0 Devět tezí na obranu veřejného vysokého školství /8/

Použitá literatura /18/

Signatáři této obhajoby veřejného vysokého školství se hlásí k principům univerzity obsaženým v Magna Charta Universitatum¹:

Univerzita, která žije uvnitř společností rozdílně organizovaných podle zeměpisných podmínek a v důsledku rozdílných dějin, je autonomní institucí, jež kritickým způsobem produkuje a předává kulturu, a to prostřednictvím vědeckého bádání a výuky.

Aby mohla univerzita vyhovět požadavkům, které na ni současný svět klade, musí mít ve svém vědeckém a vzdělávacím úsilí zajištěnu morální i vědeckou nezávislost na jakékoliv politické a hospodářské moci.

Vzdělávací činnost na univerzitách nelze odloučit od činnosti vědecké: výuka musí sledovat vývoj potřeb a požadavků společnosti a rozvoj vědeckých poznatků.

<http://www.magna-charta.org/>

<http://bologna.msmt.cz/zakladni-pilire-ehea/magna-charta-universitatum-1988>

Veřejné vysoké školství není vysoké školství kontrolované státem, nýbrž vysoké školství veřejně financované, jež se řídí těmito principy a které zabezpečuje i další veřejný užitek demokratické společnosti. Tyto principy a přínosy jsou ohrožovány zaváděním tržních principů do oblasti vysokoškolského vzdělání a vstupem subjektů orientovaných na zisk.

1.0 Shrnutí

- 1.1 Vládní koalice má jistou představu o trhu, o tom, jak ho spravovat ku prospěchu spotřebitelů, ale o vysokém školství a jeho prospěšnosti pro studenty a celou společnost žádnou svébytnou představu nemá. Svou vizi trhu teď vláda aplikuje na vysoké školství. Vládní Bílá kniha (2011) a jí předcházející Browneova zpráva (Browne Report 2010) jsou mezi všemi významnějšími strategickými dokumenty zaměřenými na vysoké školství v posledních padesáti letech jediné, které postrádají jakoukoli zmínku o veřejné hodnotě vysokých škol. Jediný užitek, o němž se zmiňují, je soukromý prospěch jednotlivců, kteří díky investici do svého lidského kapitálu získají vyšší příjem; v dokumentech je rovněž zmínka o prospěšnosti pro „*znalostní ekonomiku*“, rozuměj: pro vývoj nových produktů a pro podporu ekonomického růstu.
- 1.2 Tento přínos je důležitý, ale vysoké školství přináší rovněž veřejný užitek ve formách, které popsala Robbinsova zpráva (Robbins Report, 1963)² a pozdější Dearingova zpráva (Dearing Report, 1997). Zde opět připomínáme hodnoty, které tvoří jádro současného systému veřejného vysokého školství, abychom v plném světle ukázali, jak vážnou hrozbu pro společenský, politický a kulturní život dnes představuje vysokoškolská politika této vlády.

---

¹ Dokument podepsaný roku 1988 rektory evropských vysokých škol u příležitosti oslav devítistého výročí založení Boloňské university (Pozn. překl.).

² Zpráva britského Výboru pro vysokoškolské vzdělávání (Committee on Higher Education) z roku 1963, kterému tehdy předsedal ekonom Lord Robbins. Mimo jiné doporučila rozšíření univerzit a počtu míst pro uchazeče. Stala se základem vysokoškolské politiky tehdejší vlády (Pozn. překl.).

- 1.3 Činíme tak v situaci, kdy nejrůznější pověřené skupiny reprezentující v této oblasti univerzity – k nimž patří například Russelova skupina (Russel Group) nebo Skupina 1994 (1994 Group) – stejně jako další zodpovědné orgány selhaly ve svém vedoucím postavení. Jejich defenzivní postoj k finančním škrtům ukazuje, že nenaplnily jednu z nezbytných funkcí univerzity, když nedokázaly přispět k řádné diskusi o hodnotách veřejného vysokého školství.³ Toto selhání při obraně hodnot veřejného vysokého školství je v přímém protikladu k reprezentacím komerčních poskytovatelů, které se snaží o zajištění „rovných podmínek“ při poskytování bakalářského studia, a to i přesto, že nemají žádnou povinnost zajistit širší veřejný přínos veřejného vysokého školství (Policy Exchange 2010).
- 1.4 Po nedávných bouřích v anglických městech se tyto záležitosti stávají stále naléhavějšími. Ve stejnou dobu, kdy premiér tvrdí, že je třeba zvrátit „pomalý morální úpadek“, je jeho vláda zároveň odpovědná za prosazování rychlých změn ve vysokém školství, které do základů tohoto systému staví trh. Tyto změny povedou studující k tomu, aby o sobě uvažovali jako o spotřebitelích a investovali pouze do svého osobního lidského kapitálu s vyhlídkou, že tak dosáhnou vyššího finančního ohodnocení. Změny naopak odradí absolventy a absolventky od toho, aby své univerzitní vzdělání vnímali jako něco víc než jen nákladné zboží k osobnímu užítku.
- 1.5 Bílá kniha se vůbec nezmiňuje o širších veřejných hodnotách a obhajuje zavedení konkurence a zapojení subjektů orientovaných na zisk, oproštěných od jakéhokoli vědomí odpovědnosti za tyto hodnoty. Změny jsou nastaveny tak, aby vpusťily do vysokého školství trh; to se ovšem stane pouze za cenu vyprázdnění právě těch hodnot, o nichž je premiér přesvědčen, že jsou zapotřebí k odvrácení „morálního úpadku“.
- 1.6 Nejsme proti trhu jako takovému, ale požadujeme uznání toho, že tržní vztahy nejsou s to obsáhnout všechny společenské vztahy a že existují důležité společenské podmínky nezbytné pro tržní prosperitu⁴. Jestliže podřídíme školství trhu, riskujeme, že podkopeme právě tyto podmínky. Je nelogické, aby finanční krizi způsobenou selháním trhu využila vláda jako příležitost k tomu, aby trh pronikl do našeho systému vysokého školství (Szreter 2011).
- 1.7 Příloha tohoto textu⁵ dokládá, že návrh neznamena pro stát žádnou trvalou finanční úsporu, z čehož vyplývá, že jediným důvodem tohoto návrhu je scestné ideologické přesvědčení, že šíření tržních principů do sféry univerzitního školství je samo o sobě dostatečným ospravedlněním. Většina ostatních zemí OECD kvůli globální recesi zvyšuje investice do vysokého školství. Mezi těmito státy má nyní Velká Británie třetí nejvyšší průměrné školné placené studujícími, což ji řadí za Spojené státy a Koreu. Avšak pokud by se realizovaly změny navrhované v Anglii, bude mít Velká Británie školné nejvyšší (OECD 2011: 258).
- 1.8 Předkládáme svou alternativu v **devíti tezích o hodnotě veřejného vysokého školství**, jež jsou rozpracovány v tomto dokumentu. Jsme přesvědčeni, že široká veřejnost je podporuje i přes to, že nelze zaznamenat žádné výrazné veřejné prohlášení, které by artikulovalo jejich důležitost (viz Ipsos Mori 2010).

---

³ Ann Mroz, editorka magazínu o vysokém školství Times Higher Education, napsala v úvodníku (6. ledna 2011), že se sektor vysokého školství „velmi rychle rozkládá na nechutnou přehlídku pouhého sledování vlastních partikulárních zájmů“, přičemž podle ní momentálně nikdo nereprezentuje systém jako celek. Dostupný z: <http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?sectioncode=26&storycode=414762&c=1>. Podněty k našim vlastním kampaním vzešly od řadových akademiků a absolventů, kteří se toto vakuum snaží vyplnit.

⁴ Údajně jsou univerzity součástí toho, co premiér nazývá „Big Society“, což znamená autonomní, nestátní organizace, které fungují jako vzdělávací charitativní organizace.

⁵ Příloha není součástí této verze českého překladu (Pozn. překl.).

Vysokoškolské vzdělávání představuje nejen soukromý, ale i veřejný přínos. Má-li tuto roli nadále plnit, vyžaduje finanční podporu.

(Odst. 3.1-3.5)

Veřejné univerzity jsou nezbytné pro vytváření a udržování důvěry ve veřejnou debatu.

(Odst. 3.6-3.12)

Veřejné univerzity mají společenské poslání přispívat ke snižování sociálních nerovností, čímž dochází k posilování sociální mobility.

(Odst. 3.13-3.26)

Veřejné vysokoškolské vzdělání je součástí mezigenerační dohody, podle níž starší generace investuje do blahobytu generací následujících, které ji za to zaopatří.

(Odst. 3.27-3.29)

Veřejné instituce nabízející obdobné studijní programy by měly být financovány v podobné výši.

(Odst. 3.30-3.32)

Ke vzdělání není možné přistupovat jako ke spotřebnímu zboží. Princip, podle kterého mají studující být svrchovanými spotřebiteli, je zcela nevhodný způsob, jak je učinit středobodem systému.

(Odst. 3.33-3.37)

Univerzitní vzdělání není totéž, co výuka odborných dovedností. Ta je cenná pro rozvoj těchto dovedností, univerzitní vzdělání však znamená mnohem víc než jen technickou přípravu. Název univerzita by měl tento fakt jednoznačně odrážet.

(Odst. 3.38-3.40)

Univerzita je společenstvím, které tvoří rozmanité disciplíny a různé činnosti – vzdělávání, výzkum a spolupráce s vnějšími subjekty. Její chod zajišťují akademici, manažeři, administrativní pracovníci a celá řada zaměstnanců podpůrného personálu. Všichni se podílejí na tom, co je na univerzitě jako společenství jedinečné.

(Odst. 3.41-3.43)

Univerzity nejsou institucemi, jejichž dosah je pouze globální. Slouží rovněž lidem v místě a v regionu svého působení a tyto tradiční vztahy a souvislosti jsou důležité.

(Odst. 3.44-3.50)

2.0 Úvod

- 2.1 Vládní plány v oblasti vysokého školství v Anglii navrhují největší přeměnu tohoto sektoru od Robbinsovy zprávy z roku 1963. Tehdejším záměrem bylo vytvoření soudržného systému a vymezení principů, podle kterých by se mělo odehrávat jeho další rozšiřování – a to včetně pravidel, na jejichž základě by mělo být vysokoškolské vzdělání přístupné každému jedinci s příslušnými schopnostmi a znalostmi, který si přeje o něj usilovat. (1963: §31). Výsledkem Robbinsových reforem a následujícího vývoje je systém veřejného vysokého školství, který je obecně považován za nejlepší na světě a který zároveň nabízí hodnotu za peníze (viz HEPI 2011).⁶ V dnešní době je touha po univerzitním vzdělání obecným jevem⁷, ale mnoho těchto tužeb bude pravděpodobně zmařeno očekávatelným dramatickým zvýšením školného.
- 2.2 Vláda plánuje fundamentální změny systému, o kterém sama říká, že není v nepořádku. Významné mezinárodní postavení britského vysokého školství je obecně uznáváno a respektuje ho i vláda (Hotson 2011). Ta nebyla schopná uvést pro změny žádné důvody kromě potřeby snížení finančního schodku, který má na svědomí kompenzace ztrát v bankovním sektoru. Podobná politika jde nicméně proti tomu, co doporučila OECD: „Veřejné investice do vzdělávání, zejména na úrovni vysokého školství, se vyplatí i za cenu navýšení deficitu ve veřejných rozpočtech. Vydávání státních dluhopisů za účelem financování takových investic bude mít významnou návratnost a pozitivně se promítne do veřejných rozpočtů v dlouhodobém výhledu“ (OECD 2010). V příloze nabízíme analýzu toho, jak se vláda snaží reformu prosadit na základě zavádějících argumentů.
- 2.3 Vláda argumentuje tím, že pouze nahrazuje jeden způsob poskytování veřejných financí jiným, který je prý lepší, protože klade primární důraz na studující. Její návrh ale znamená, že by veřejné financování směřovalo k získávání soukromého užitku z vysokoškolského vzdělání, a selhává v podpoře širšího veřejného užitku, který vysokoškolské vzdělání rovněž přináší. Ve skutečnosti návrh ustavuje trh jako ústřední princip systému vysokého školství, studující prezentuje jako spotřebitele vysokoškolského vzdělání, kteří mají k dispozici půjčky, jež fungují jako poukázka na univerzitu dle vlastního výběru (za předpokladu, že má uchazeč či uchazečka dostatečně dobré známky ze střední školy).
- 2.4 Vláda nepředkládá žádné důkazy, že navrhovaný postup zlepší kvalitu výuky a zvýší „zisk ze vzdělání“ na straně studujících (Bílá kniha 2011: §2.1), ovšem podle toho, jak se snaží působit na snižování školného u většiny škol, je zjevné, že řada studijních oborů bude krácena na veřejných prostředcích ve chvíli, kdy studující zaplatí více. Tento proces se má dít ve jménu dosahování „efektivnosti“, ale vzhledem k tomu, že návrhy obsahují kvantitativní měřítko „výukových hodin“, které se budou lišit napříč obory a budou klíčovým indikátorem kvality, se efektivity bude dosahovat pouze prostřednictvím intenzivnějšího využívání externistů nebo smluvních zaměstnanců, zvyšováním počtu studujících na jednoho vyučujícího, distančním vzděláváním apod.

⁶ Tak jako Národní zdravotní služba (National Health Service, NHS) zajišťuje lepší výsledky v péči o zdraví a je levnější než soukromá péče, rovněž britský vysokoškolský systém vykazuje lepší výsledky a je levnější než systém ve Spojených státech.

⁷ Například v nedávném průzkumu vyjádřilo 90% matek dětí narozených v roce 2000 naději, že jejich dítě půjde na univerzitu. Viz Wolf (2011).

- 2.5 Zjištění, ke kterým dochází Gibbs (2010) a na která se odvolává Bílá kniha, poukazují na ty dimenze kvality, z nichž většina je zároveň návrhem ohrožena, protože je závislá na zdrojích - jde o velikost třídy, mohutnost věkové kohorty, rozšíření kontaktní výuky a kontaktu s vyučujícími obecně, úroveň studijní úspěšnosti a zapojení, míru, pohotovost a užitečnost zpětné vazby, podíl výuky zajišťované akademickými pracovníci a pracovníky na plný úvazek, podíl vyučujících s kvalifikací pro výuku v doktorských programech. (Bílá kniha 2011: odst. 2.5). Vláda ve skutečnosti chce podporovat na zisk orientované poskytovatele výuky, která výše jmenovaná kritéria kvality nenaplnuje⁸, a poskytovatele studijních programů, které mají být zajišťovány externími subjekty.
- 2.6 Vláda tímto způsobem spoléhá na to, že se systém, který je už dnes efektivní,lepší zavedením tržních principů – bez toho, aby prokázala, že prostřednictvím zaváděných opatření skutečně dojde ke zlepšení (Collini 2011) a aniž by se pokusila tato opatření otestovat jejich zavedením v omezené míře.⁹
- 2.7 Je zjevné, že návrh implikuje systém, kde vzájemně podobné aktivity nebudou srovnatelně financovány. Půjde o systém stratifikovaných institucí (jehož součástí budou i na zisk orientované subjekty poskytující služby studujícím, kteří budou mít nárok na veřejně dotované půjčky), které si budou nárokovat různé školné za "stejně aktivity". Po nějaké době se přestane jednat o stejné aktivity a stratifikace bude strukturována podle kvality a ceny; jinými slovy dojde z pohledu společnosti jako celku ke "ztrátě", nikoliv "zisku ze vzdělání". Záměr je, aby školy také přijímaly odlišné uchazeče a uchazečky, ti nejlepší by měli navštěvovat instituce s vyšším školným. Takový systém bude zcela zřejmě ještě více bránit sociální mobilitě. (viz HEPI 2011).
- 2.8 Tento trh bude ovšem také „zmanipulovaný“. Regulace počtu studujících přetrvá, a to prostřednictvím kvót na "pevná" studijní místa¹⁰. Vláda nicméně navrhuje, aby o místa pro uchazeče a uchazečky s vynikajícími studijními výsledky univerzity soutěžily, a zároveň, aby o dalších 20 tisíc studijních míst zápasily školy, které vyměřují školné do 7500 liber. Důvod je čistě ekonomický: potřeba přimět co nejvíce škol, aby vybíraly na poplatcích méně, což omezí potenciální náklady na systém studentských půjček, u něž hrozí, že se vymkne kontrole.¹¹
- 2.9. Výsledkem bude zásadní narušení charakteru univerzit a principů, na kterých se ustavují, což bude mít dopady nejen na výuku, ale také na výzkumnou kapacitu škol. Univerzity již nebudou schopné spolehlivě předvídat strukturu studentské poptávky a proces přijímacího řízení. Jedním ze základních principů univerzity je propojení výzkumu, bádání a výuky, vláda ale nebere v potaz skutečnost, že tyto činnosti se navzájem podporují a udržují – stejně tak, jako neříká, jak by univerzity měly zamezovat ohrožení těchto vztahů nezbytných pro rozvoj vysokého školství.
- 2.10 Praktická rizika nového uspořádání a jeho rozporný charakter jsou zřejmé.¹² Mělo by to stačit ke zpochybnění vládního návrhu. Podle našeho názoru existují nicméně ještě zásadnější důvody k tomu, postavit se proti rozbití veřejného charakteru vysokého školství.

⁸ Například BPP (britská soukromá firma zaměřená na poskytování celoživotního i vysokoškolského vzdělání, pozn. překl.) nedávno oznámila, že bude vybírat školné ve výši 5000 liber.

⁹ V mnoha ohledech napodobuje tato politika to, co bylo ve Švédsku zavedeno v jiných oblastech veřejných služeb (včetně školství, nikoli však vysokého školství). Tamější politika zahrnuje veřejné financování komerčně orientovaných poskytovatelů, kteří mají soutěžit se státními poskytovateli. Nedávná studie "přínosů" takové soutěže ukázala, že se tím nezvýšila ani efektivita ani kvalita poskytovaných služeb (SNS 2011).

¹⁰ Britský systém rozeznává tzv. „core places“ - svým způsobem „garantovaná“ studijní místa preferovaně obsazovaná studujícími s excelentními studijními výsledky na úrovni jednotné závěrečné zkoušky předchozí úrovně vzdělání (částečně analogické konceptu státní maturity). (Pozn. překl.)

¹¹ Další vysvětlení v příloze.

¹² Jedním z úkolů Brownovy zprávy bylo zajistit stabilní a udržitelný systém, vyvolala ovšem naopak nejistotu a nestabilitu.

3.0 Devět tezí na obranu veřejného vysokého školství

Teze první: Vysokoškolské vzdělávání představuje nejen soukromý, ale i veřejný přínos. Má-li tuto roli nadále plnit, vyžaduje finanční podporu.

- 3.1 Univerzity plní celou řadu funkcí. V kontextu ekonomické krize se může zdát pochopitelné, že se vlády zabývají způsobem, jakým univerzity přispívají ekonomice technologickými inovacemi a zajišťováním kvalifikované pracovní síly v celém spektru profesí a odvětví. Tím nemyslíme jen vědu, technologie, inovace, ale také obchod a finance, stejně jako kreativní sektor, sociální služby a dobrovolnictví. Sotva najdeme oblast ekonomického života, v níž by vysoké školství prostřednictvím výzkumu a výuky nehrálo významnou roli. Vysoké školství navíc vytváří pracovní sílu, která je jak kvalifikovaná, tak schopná kritického a nezávislého myšlení.
- 3.2 Studující a jejich rodiny usilují o vysokoškolské vzdělání, aby si zajistili dobrou a naplňující práci. Považujeme za správné, že tak činí, a máme mnoho důkazů o tom, že vysoká škola je pro jednotlivce zdrojem řady výhod, nejenom ve smyslu finanční odměny (která je v každém případě nejistá), ale také ve smyslu osobní spokojenosti, zdraví a blahobytu.¹³
- 3.3 Zmíněné osobní výhody by mohly být oprávněným argumentem pro soukromé financování v případě, že by představovaly jediné pozitivum vysokoškolského vzdělávání. Ovšem přinejmenším od Robbinsovy zprávy (Robbins Report, 1963) až do současné chvíle panovala politická shoda na širších výhodách, které přináší veřejné vysoké školství. Tato zpráva nejenže volala po širokém a rozvinutém systému, ale zároveň rozsáhle pojednávala o univerzitním vzdělávání a pojmenovala mnohé výhody, které existence veřejných vysokých škol přináší společnosti. Mezi ně patří především vytváření kvalifikované a vzdělané pracovní síly (§25)¹⁴, vliv na obecnou kultivaci mužů a žen (§26), zajištění rostoucí kvality vzdělání propojováním výuky a výzkumu (§27) a tvorba společné kultury a hodnot zodpovědného občanství (§28).
- 3.4 Dearingova zpráva (Dearing Report, 1997) poprvé přišla s myšlenkou, že by se studující měli finančně podílet na studiu. Nicméně souhlasila se širším pojetím vysokoškolského vzdělání, jak bylo formulováno v Robbinsově zprávě. Vysoké školy by podle ní měly "rozvíjet kulturu, která vyžaduje disciplinované myšlení, podněcuje zvědavost, konfrontuje současný stav vědění a zároveň vytváří nové; [a] být součástí svědomí demokratické společnosti, založené na respektování práv jednotlivce a jeho odpovědnosti ke společnosti jako celku" (Dearingova zpráva 1997, §5).
- 3.5 Oproti tomu současná vláda v duchu Browneovy zprávy (Browne Report) uznává pouze ekonomický přínos vzdělání a považuje ho za soukromou investici do lidského kapitálu. Otevírá systém komerčním poskytovatelům navzdory tomu, že ti nemají sebemenší závazky vůči obecným hodnotám univerzitního vzdělání. Předvídá dokonce tržní selhání některých veřejných univerzit a jejich převzetí soukromými subjekty (Stanfield 2009).¹⁵

¹³ McMahon (2009: 252) odhaduje, že společenské (tj. ne-soukromé) výhody tvoří 52 % celkových výhod.

¹⁴ Vzdělání je soukromým ziskem, ale kvalifikovaná a vzdělaná pracovní síla přináší výhody i těm, kteří o vysokoškolské vzdělání neusilují, protože vytváří další pracovní příležitosti.

¹⁵ Odstavec 4.36 BIS Technical Consultation (2011a) pojednává o nutnosti chránit majetek univerzit skrze změnu jejich právní formy. Ovšem vzhledem k tomu, že majetek instituce veřejného vysokého školství musí být vyhrazen pro charitativní a vzdělávací účely, pravým smyslem tohoto návrhu je usnadnit vykoupení nebo vyplacení tradiční univerzity komerční společností.

Teze druhá: Veřejné univerzity jsou nezbytné pro vytváření a udržování důvěry ve veřejnou debatu.

- 3.6 Bílá kniha klade důraz na to, že „ústředním prvkem systému jsou studující“, nedokáže ale pojmenovat povahu celého vzdělávacího systému ani institucí, které ho tvoří. Vyzdvihuje tedy roli studenta jako klienta, avšak neříká už mnoho o tom, jaký je význam univerzity jako instituce. Vláda uvažuje o vzdělávání a výzkumu odděleně a vnímá obě tyto sféry čistě utilitárně.
- 3.7 Přesto se v diskuzích o významu univerzit pro „znalostní ekonomiku“ většinou uznává komplexnost moderního života a obtížnost rozhodnutí, které musí vlády činit. Tato rozhodnutí jsou často předmětem lobbyingu zájmových skupin a ocitají se pod drobnohledem médií – včetně těch, která jsou vlastněna nadnárodními společnostmi.
- 3.8 Často se jedná o záležitosti spojené s regulací korporátních aktivit (například geneticky modifikovaných plodin či globálního oteplování) nebo s tvorbou veřejných politik na základě expertizy. Zde mají své zájmy jak obchodní společnosti, tak politici. V podobných situacích poskytují univerzity prostor pro výzkum nezávislý na partikulárních zájmech, pečlivé zkoumání argumentů a testování důkazů. Univerzity nejsou jedinými institucemi zajišťujícími řádnou veřejnou debatu, a je v pořádku, že mají být také odpovědné společnosti. Ale odpovědnost univerzitního výzkumu a vzdělávání vyplývá z veřejného charakteru univerzit – nebo přinejmenším z ideje „veřejnosti“ pro ně charakteristické – nikoliv ze soukromého tržního vztahu (kde jsou obvyklá varování *caveat emptor*¹⁶ a rozšířené používání klauzule obchodního tajemství, která brání veřejné transparentnosti).
- 3.9 Klíčovým problémem moderních společností jako celků jsou záležitosti veřejného mínění a veřejné důvěry v instituce, korporace a jednotlivce.¹⁷ Nejde o to, že by lidé obecně nedůvěřovali soukromým obchodním společnostem nebo politikům. Při projednávání komplexních problémů ale veřejnost zajímá, kdo se debaty účastní, z jakých pozic a do jaké míry se do výsledku jednání promítají partikulární zájmy zúčastněných. Například v diskusi o globálním oteplování hraje významnou roli otázka, zda nejsou lobbyisté sponzorováni ropným průmyslem. Pokud veřejnou politiku kritizuje zástupce politické strany, ovlivňuje to způsob, jakým je jeho kritika vnímána.
- 3.10 Akademici neoplyvají žádnými speciálními ctnostmi oproti politikům a novinářům. Každá z těchto profesních skupin ale má svou svébytnou roli. Akademici sice mohou usilovat o veřejné uznání (a v tomto smyslu se u nich projevuje soutěživost¹⁸), ale v první řadě se orientují na kolegiální principy založené na hodnocení mezi sobě rovnými, na ověřování argumentů a na veřejnou debatu. „Soukromý zájem“ jednotlivého akademického pracovníka či pracovnice, který může být obsažen v jeho argumentaci, je vždy prověřený požadavkem na přesvědčivost, nutností obstát před alternativními tvrzeními a přinášet nové důkazy. Přesně to měl na mysli Karl Popper, když vědecké poznání vzešlé z univerzit nazval *kritickým věděním* a spojil ho s hodnotami „otevřené společnosti“ (Popper 1963).

¹⁶ Starořímská právní zásada, doslova „nechtě se má na pozoru kupec“. (Pozn. překl.)

¹⁷ Viz např. obavy Královské společnosti o „otevřenost vědy“, dostupné z: <http://royalsociety.org/news/Royal-Society-launches-study-on-openness-in-science/>.

¹⁸ Viz výměnu názorů na povahu akademické soutěže mezi ministrem pro univerzity a vědu a Howardem Hotsonem v časopise London Review of Books. Dostupné z: <http://publicuniversity.org.uk/2011/07/20/hotson-versus-willetts-the-debate/>.

- 3.11 Charakter univerzity jakožto *institute* zaručuje, že kritické vědění bude sloužit veřejnosti. Vysoké školy nejsou agregáty jednotlivců, ale epistemologickými komunitami, tedy komunitami badatelek a badatelů, výzkumnic a výzkumníků, kteří se společně zabývají otázkami pravdy. Pokud by došlo k podřízení vysokých škol trhu, tento aspekt bude ohrožen. Vláda chce podpořit nové komerční poskytovatele vzdělávání, kteří nemají povinnost vytvářet nové vědění, sloužit veřejné diskusi nebo vysokému školství jako celku. Veřejná funkce vysokého školství je ohrožená tím, že se vytváří dojem, že vysoké školy jsou soukromými společnostmi se soukromými zájmy.
- 3.12 Budoucnost veřejného vysokého školství je důležitá nejen proto, že z jednotlivce činí občana angažovaného ve veřejné diskusi, schopného porozumět povaze odborného vzdělání a způsobům jeho uplatňování, ale také proto, že poskytuje prostor, kde se odborné vzdělání ověřuje a předkládá veřejnosti. I v hierarchických a autoritářských společnostech existují univerzity, zejména demokratická ale naléhavě potřebuje univerzity – otevřené instituce, které zároveň učí své studenty a studentky hodnotám kritické debaty.

Teze třetí: Veřejné univerzity mají společenské poslání přispívat k vzestupné sociální mobilitě, čímž dochází ke snižování sociálních nerovností.

- 3.13 Východiskem Bílé knihy je představa o autonomním jedinci, který je schopný svobodného rozhodování, nezávislosti a vlastní volby. Rozvíjí představu jednotlivce jako racionálního konzumenta a trhu jako výrazu „svrchovaného spotřebitele“. Ovšem důraz na autonomního jednotlivce by měl také brát v úvahu závislost dětí na rodičích a kolektivní zájem společnosti na jejich adekvátním vývoji.
- 3.14 A to je podstata problému. Sociální a materiální nerovnosti jsou obecně přijímány jako výsledek osobního rozvoje a snahy, vyvstává však otázka, jak nerovné rozdělení zdrojů negativně ovlivňuje rozvoj jednotlivců. Rovné příležitosti se v tomto kontextu stávají klíčovým politickým zájmem, což se odráží i v Bílé knize. Až dosud veřejné vysoké školy představovaly jeden z hlavních způsobů podpory rovných příležitostí a regulace možných nespravedlivých výhod těch, kteří jsou zvýhodnění svým původem.
- 3.15 Robbinsova zpráva načrtla hlavní rysy současného systému veřejného vysokého školství. Stalo se tak v kontextu školského zákona z roku 1944, který zavedl bezplatné středoškolské studium. Tím se ze vzdělání stalo sociální právo, jež tvoří základ demokratického občanství. Berme ovšem v úvahu, že ve Velké Británii byly střední školy rozdělené na školy soukromé, kde se platilo školné, a školy zřizované státem. Univerzity – zejména Cambridge a Oxford – rovněž odrážely odlišný implicitní statusový rozdíl mezi různými školami.
- 3.16 Rozšířeným názorem v době Robbinsových reforem bylo to, že soukromé školy postupně ztratí vliv, jak kvůli poměru studujících na těchto školách vůči studujícím na školách veřejných, tak z hlediska jejich schopnosti určovat životní dráhy studujících. Rodiny si sice mohou dovolit zaplatit dětem dodatečnou výuku, aby se posílily jejich šance na univerzitní vzdělání, ale zvýšení počtu míst na vysokých školách a vytvoření systému veřejných škol zároveň učiní univerzitní vzdělání (včetně tradičních univerzit) široce přístupné i těm, kteří nepatří k elitě vzdělávané na soukromých školách. Robbinsovy reformy navíc ustanovily princip rovnocenné podpory pro srovnatelné studijní programy.

- 3.17 Ačkoliv mají studující placených škol lepší celkové výsledky u závěrečných zkoušek než studující škol státních (což je způsobeno jejich lepšími podmínkami), výzkum Národní nadace pro vzdělávací výzkum (National Foundation for Education Research, NFER, 2010) prokázal, že absolventky a absolventi státních institucí studují na univerzitách lépe než ti ze škol soukromých. Platí to pro celý systém vysokých škol, včetně nejvíce výběrových univerzit. Suttonova nadace (The Sutton Trust), která mezi jinými výzkum iniciovala, jeho výsledky komentovala takto: „V hodnocení absolventek a absolventů nejprestižnějších univerzit napříč všemi studijními obory dopadli v roce 2009 žáci obecných středních škol lépe než jejich stejně kvalifikované protějšky z výběrových středních škol.“¹⁹
- 3.18 Nové uspořádání může narušit agendu rovného přístupu. Univerzity dosud nabízející chytrým a nadaným uchazečům a uchazečkám ze škol nebo z oblastí s tradičně malým počtem vysokoškolských studujících přijetí na základě výsledků maturitní zkoušky na nižší úrovni. Nyní budou méně ochotné přijímat studující na úrovni nižší než AAB (2 maturitní předměty se známkou „výborně“ a 1 předmět „velmi dobře“). Vláda se tímto způsobem zříká odpovědnosti za zlepšení sociální mobility a přenechává ji univerzitám, které jsou pak podporovány v tom, aby přijímaly co nejvíce studentů s výsledky AAB+.
- 3.19 Současná situace, kdy jsou srovnatelné studijní programy na různých univerzitách financované podobně, umožňuje mladým lidem ze znevýhodněného prostředí lépe rozvíjet své nadání. Vládní návrhy tento stav ohrožují. Změna vzdělávacího systému probíhá bez veřejné debaty a navíc se nebere v potaz důležitost změn. Mnoho kroků tímto směrem bylo provedeno administrativně a jen pod částečným dohledem parlamentu.
- 3.20 Dearingova zpráva z roku 1997 se zakládala na myšlence rovného přístupu ke vzdělání obsažené už v Robinsonově zprávě. Posílila také význam rozšíření vysokoškolského vzdělání a přístupu k němu. Dearing chtěl, aby se vysoké školství, ze sociálních i ekonomických důvodů, otevřelo zvláště studujícím ze znevýhodněného prostředí. Bílá kniha však nenápadně redefinuje jak kritéria, tak i rozsah nové vysokoškolské politiky. Relativní „sociální mobilita“ definovaná jako férovost zvítězila nad zvýšením podílu vysokoškolsky vzdělaných osob. „Každý člověk – na základě vlastních schopností i ambicí a neohledně na rodinné zázemí – by měl mít šanci získat vytoužené zaměstnání nebo se dostat do vyšší příjmové skupiny.“ (§5.2) Tato politika má být vedena spíše požadavkem na férovost než na odstraňování znevýhodnění. Zde leží důvod zaměření na agendu rovného přístupu – vláda se snaží dostat více znevýhodněných studentů na výběrové univerzity, spíše než otevřít univerzity širšímu spektru studentů.
- 3.21 Vláda navrhuje stratifikaci institucí: za poskytování stejných studijních programů budou různé instituce financovány rozdílně. Vláda rovněž navrhuje – prostřednictvím modelu „core and margin“²⁰ pro obsazování studijních míst – aby ti „nejlepší“ studující s vynikajícími výsledky závěrečných zkoušek na předchozí úrovni vzdělání mířili do těch „nejlepších“ vysokoškolských institucí. Jelikož u zkoušky, která rozhoduje o přijetí na vysokou školu, předčí studující z lépe zajištěných soukromých škol (s poměrem počtu studujících k počtu vyučujících o plných 75 – 100 % nad průměrem) studující ze státních středních škol, bude pochopitelně dosažení vynikajících výsledků závěrečné zkoušky nerovnoměrné. Nový systém tedy posílí význam placených výhod tak, že studujícím ze soukromých škol zajistí místa na kvalitnějších univerzitách.

¹⁹ Viz <http://www.suttontrust.com/news/news/comprehensive-pupils-outperform/>.

²⁰ Jedná se o model, podle kterého instituce soutěží o další studenty nad rámec institucionálních „jádrových“ (core) alokací (Pozn. překl.).

- 3.22 Dalším předpokladem, který podpořil rozvoj vysokoškolského vzdělání, bylo spojení „znalostní ekonomiky“ se snižováním různých typů nerovností, což víceméně platilo až do 80. let, kdy se situace začala obracet. Británie je nyní zemí s vysokou mírou nerovností, kde nejbohatších deset procent obyvatel vlastní majetek stokrát větší než nejchudší desetina, kde kdokoli z nejbohatších deseti procent výdělečně činných má plat čtyřikrát větší než kdokoli z nejchudších deseti procent (Národní ekonomický panel, NEP 2010). Úroveň příjmových nerovností, stejně jako počet lidí pobírajících nízkou mzdu, jsou podle mezinárodních standardů vysoké (OECD, 2011). Na začátku 21. století je nerovnost příjmů v Británii vyšší než kdykoliv jindy za posledních 40 let.²¹
- 3.23 Trendy na samém vrcholu jsou pozoruhodné. Atkinson and Salverda (2005) použili daňové záznamy, aby prokázali, že podíl příjmů vrchních 0, 05 % (přibližně „horních deseti tisíc“) od poloviny 20. let do poloviny 70. let klesal, ale poté rostl tak rapidně, že v roce 1999 byl podíl příjmů této skupiny vyšší než v roce 1937. Horní 1 %, dokonce i v roce 2000, vykazalo 13 % všech příjmů v porovnání s 6, 5 % v roce 1978 (Atkinson 2007). Právě tato společenská vrstva je dobře zastoupená v současné vládě.
- 3.24 Toto nerovné schéma je výsledkem vládní politiky (od 80. let původně prosazované vládami konzervativců a labouristů, současná vládní koalice v ní pokračuje). Po univerzitách se vyžaduje, aby tuto politiku upevňovaly. Otázka plateb za vysokoškolské studium se objevuje přesně z důvodu údajné vysoké finanční návratnosti, kterou má vzdělání přinášet, a změn v daňovém systému, které zvýhodňují bohatší. Deregulace trhu práce vedla ke snížení ekonomické návratnosti částečně kvalifikovaných a nekvalifikovaných profesí. Může se proto zdát, že lidé zaměstnaní na těchto pozicích nemají o budoucnost vysokoškolského vzdělávání zájem, nemají potřebné prostředky a – jak věří vláda – ani motivaci podílet se na jeho financování. Došlo tedy k následujícímu posunu: už to není vláda, ale jednotliví studující (a v mnoha případech jejich rodiny), kdo pokrývá většinu nákladů za vysokoškolské vzdělání, což vede k tomu, že zájem na vysokém školství už nemají *všichni občané* Británie, ale že vzdělání má význam pouze tehdy, pokud je studium v soukromém zájmu jednotlivců nebo jejich rodin.
- 3.25 Pracovní pozice určené vysokoškolsky vzdělaným lidem nemusejí automaticky znamenat dosažení vysokých příjmů. (viz Brown a kol. 2011). Vláda má v úmyslu zavést vyšší poplatky na studijních programech, u kterých očekává dosažení vyšších příjmů, a zároveň tyto programy svázat s prestižními vzdělávacími institucemi. V důsledku tím vytváří systém, v němž vzdělání bude mít význam „pozičního statku“. Instituce, které budou mít nejvyšší „poziční“ hodnotu, budou nepoměrně dostupnější pro ty, kteří si za ně budou moci dovolit zaplatit (ať už díky výhodám plynoucím ze vzdělání získaného na soukromých školách, anebo díky odrazující výši vysokoškolských poplatků).²²
- 3.26 Výsledkem zaváděných změn bude *stratifikovaný systém vysokoškolského vzdělávání pro stratifikovanou Velkou Británii*.

²¹ Nerovnost příjmů byla relativně stabilní v průběhu 60. a 70 let.; zvyšující se nerovnost se dá vysledovat zvláště v období změn v 80. letech. Od té doby se vývoj nepodařilo obrátit, ačkoliv poslední roky přinesly určitou stabilitu. Noví labouristé věnovali pozornost úrovni chudoby, nikoliv nerovnosti (McKay and Rowlingston 2008).

²² V této chvíli není možné předvídat dopad reforem a zvyšování školného na ambice jednotlivců studovat vysokou školu, úroveň participace a možnost výběru univerzity. Není ani jasné, jestli je zavedená finanční pomoc při studiu schopná kompenzovat zvyšování školného (Dearden a kol. 2010). Nicméně výzkum ze Spojených států (Mundel 2008) dokazuje, že změny zasáhnou nejspíše studující z nízkopříjmových rodin, kteří jsou citlivější na cenu než jejich bohatší vrstevníci – skutečná cílová skupina sociální mobility.

Teze čtvrtá: Veřejné vysokoškolské vzdělání je součástí mezigenerační dohody, podle níž starší generace investuje do blahobytu generací následujících, které ji za to zaopatří.

- 3.27 Nespravedlnost nového systému nespočívá jen v tom, že posílí již existující společenské a ekonomické nerovnosti. Nový systém vnáší rovněž nespravedlnost do vztahu mezi generacemi. Vláda v obecné rovině používá argument, že pokud nesníží současný fiskální deficit, nespravedlivě tak zatíží budoucí generace.²³ Deficit však snižuje tím, že přenáší zátěž financování vysokoškolského vzdělání ze současných daňových poplatníků právě na budoucí generace studujících. Takto vzniklé úspory jsou ve skutečnosti klamné a vytvářejí jen další náklady pro budoucí poplatníky. Následující generace studujících tak čelí dvojímu zatížení. Budou muset nejen splácet své studentské půjčky, ale zároveň ze svých daní financovat náklady neudržitelného systému v podobě nesplacených dluhů, které budou po třiceti letech odepsány. Současní poplatníci, včetně těch, kteří již vyžívali výhod veřejného vysokého školství, jsou naopak odměněni nižším zdaněním.
- 3.28 Tato nespravedlnost ve vztahu mezi generacemi má systematickou povahu. Prohlubující se nerovnost, kterou jsme popsali výše, se projevuje také poklesem příležitostí, které mají následující generace ve srovnání s generacemi předchozími. Například příjmy, kterých v dospělosti dosahují lidé narození v roce 1958, převyšují příjmy generace jejich rodičů výrazněji, než je tomu u lidí narozených v roce 1970 (Blanden a Machin 2008). Blanden a Machin rovněž tvrdí, že „sociální mobilita se výrazně snížila a Velká Británie se tak dostala na nejnižší příčky ve srovnávací tabulce mezigenerační mobility. Trajektorie tohoto vývoje ji odlišuje od ostatních zemí světa, u nichž nelze v daném časovém horizontu pozorovat podobný propad ... Tento pokles mobility byl doprovázen mohutným nárůstem nerovností ve vzdělávání (např. prudkým růstem korelace mezi dosaženým vzděláním a příjmem rodiny, jakož i silnější vazbou příjmů rodiny na výsledky žáků v testech a jejich chování)“ (2008:3).
- 3.29 Současná vládní politika celý problém ještě vyostřuje, protože přispívá k prohloubení stavu, který vede k nízké sociální mobilitě. Týká se to samozřejmě vládní politiky napříč ministerstvy: počínaje zrušením programu Sure Start²⁴ přes drastické změny ve vyplacení příspěvku Educational Maintenance Allowance²⁵ zrušením programu Aim Higher²⁶ konče. Všechny tyto změny podřívají schopnost univerzit, středních i základních škol a dalších institucí společně podporovat úspěšnost a tak i větší mobilitu.

Teze pátá: Veřejné instituce nabízející obdobné studijní programy by měly být financovány v podobné výši.

- 3.30 Univerzity by měly být motivovány k tomu, aby v místě svého působení a ve vzájemné spolupráci podporovaly a rozvíjely zájem obyvatel o vysokoškolské vzdělání – nikoliv aby mezi sebou soutěžily o jednotlivé uchazečky a uchazeče. Vyšší aspirace na vysokoškolské vzdělání jsou veřejným přínosem, ať už k jejich naplnění dojde na univerzitě, nebo jinou formou vzdělávacího procesu.

²³ Současný britský ministr pro univerzity a vědu, David Willetts, na toto téma dokonce napsal knihu (Willetts 2010), ale jeho argumentaci lze uplatnit i na jeho vlastní reformy. (Ministr pro univerzity a vědu – Minister of State for Universities and Science – je v britském systému státní správy podřízen ministru pro obchod, inovace a dovednosti – Secretary of State for Business, Innovation and Skills, pozn. překl.)

²⁴ Program pro předškoláky a jejich rodiče, který měl zajistit bezproblémový nástup dětí do školní docházky (Pozn. překl.).

²⁵ Příspěvek, který kompenzoval zvýšené náklady na vzdělávání středoškolákům z chudších rodin (Pozn. překl.).

²⁶ Cílem tohoto programu bylo motivovat k vysokoškolskému studiu i mladé lidi ze znevýhodněných sociálních prostředí (Pozn. překl.).

- 3.31 Od budoucích generací se požaduje, aby více platily, a tak „investovaly do své budoucnosti“. Zároveň však budou muset zaopatřit současné starší generace, jejichž důchody a další náklady na péči zaplatí, přinejmenším částečně, ze svých daní. Již nyní předpokládáme, že příští generaci mladých lidí čeká nižší životní úroveň, než jakou mají jejich rodiče. Zároveň získá na významu majetek rodičů, který privilegovanějším mladým lidem bude sloužit jako „polštář“ tlumící toto dvojité zatížení (ať už v podobě snadnějšího přístupu k vysokoškolskému vzdělání, nebo k vlastnímu bydlení).²⁷
- 3.32 Následky nového tržního prostředí na úrovni vysokoškolského vzdělávání poškozují veřejný přínos, který vyšší vzdělání má. Tento přínos je důvodem, proč pokračovat v přímém veřejném financování. Následky obchodování se vzděláním neméně poškozují i společenskou strukturu. Prohlubování nerovností na sebe váže snížení příležitostí k sociální mobilitě a ničí šance na důstojný život těm lidem, kteří ke studiu na vysoké škole nemají nadání, ale kteří si rovněž zaslouží lepší životní podmínky. Vláda však přesto tvrdí, že staví studující do středu systému a že změny ve financování vysokoškolského studia jsou opatřeními, která mají snížit schodek rozpočtu, v čemž jsme prý „všichni na jedné lodi“.

Teze šestá: Ke vzdělání není možné přistupovat jako ke spotřebnímu zboží. Princip, podle kterého mají studující být svrchovanými spotřebiteli, je zcela nevhodný způsob, jak je učinit středobodem systému.

- 3.33 Tvrdí se nám, že konkurence bude přínosem pro studenta jako spotřebitele. Tvrdí se nám, že tohoto přínosu bude dosaženo větší „efektivitou“ výuky. Je však nanejvýš pravděpodobné, že se tak stane za cenu ztráty dalších přínosů, které vzdělání nebude nadále zahrnovat, když ho budeme chápat pouze jako efektivní výcvik adepta či adeptky ve zvláštních dovednostech spojených se zaměstnatelností. To platí pro studující i vyučující. Bílá kniha, na rozdíl od Robbinsovy zprávy nebo *Magny Charty Universitatum*, vůbec nezmiňuje, že by univerzita mohla potřebovat také vyučující, kteří jsou zároveň výzkumníky a výzkumnicemi, a kteří tak mohou svým studujícím v průběhu vzdělávacího procesu zprostředkovat nejnovější myšlenky a výsledky bádání.
- 3.34 Ve vysokoškolském vzdělávání je nejdůležitější vztah mezi studujícími a vyučujícími. Kvalita vzdělání je nejvyšší tam, kde se studující a vyučující společně podílejí na bádání. Z tohoto důvodu Robbins požadoval, aby univerzity poskytovaly vyučujícím odpovídající prostředí, aby se mohli věnovat studiu a výzkumu a studujícím tak šli příkladem v postupech kritického bádání. Studující mají vzdělávat lidi, kteří se opírají o nové poznatky i o vývoj poznání tématu, a kteří tak činí v dialogu s ostatními. To platí pro studijní programy založené na moderních disciplínách a technologiích, stejně jako pro humanitní obory a společenské vědy. Ke kritickému porozumění vědeckých a společenských teorií, kultur a institucí a kontextu sociálních politik mohou být studující vedeni jen nezávisle a kriticky přemýšlejícími osobnostmi.
- 3.35 Podle Robbinsových slov „[u]niverzity mají povinnost uchovávat a rozvíjet poznání a sloužit intelektuálním potřebám obyvatelstva. Vyučující na univerzitách musejí držet krok s novým vývojem v předmětu svého bádání a potřebují čas pro reflexi a samostudium. Mnoho z nich chce také přispět svým vlastním dílem k tomuto vývoji a tato touha nesmí být mařena, mají-li zůstat intelektuálně aktivní. Vliv a váha těch, kteří se stali uznávanými odborníky a odbornicemi ve svém oboru, navíc dalekosáhle přesahuje zdi univerzity, na níž vyučují“ (1963: Para 520).

²⁷ Prudce rostoucí náklady na vzdělání v USA (jak ukazuje zvyšování školného nad úroveň inflace), které jsou samozřejmě nezbytnou součástí tržního přístupu k vysokoškolskému vzdělávání - bez ohledu na to, že vláda vehementně tvrdí pravý opak - už mají vážné mezigenerační důsledky. V mnoha státech již dosahuje vyššího vzdělání méně mladých lidí, než tomu bylo v generaci jejich rodičů.

- 3.36 Přesto chce vláda umožnit, aby označení „univerzita“ mohla používat jakákoliv instituce, která nabízí praktický výcvik ukončený státní zkouškou, a aby takové studijní programy mohly poskytovat i korporace jako Pearson a Edexcel, jež dodají náplň kurzů vyučujícím, kteří se na tvorbě programů nijak nepodílejí.
- 3.37 V souladu s důrazem na tržní prostředí Bílá kniha razí myšlenku, že studující se budou schopni efektivně rozhodovat, pokud předem dostanou správné informace. Volba studijního programu ale není srovnatelná s výběrem automatické pračky. Je to volba jednou provždy, kterou mnozí učiní ve věku sedmnácti let (poté co již ve věku čtrnácti a patnácti let učinili podobné volby, které šíří těch následujících mohly citelně omezit). „Chybnou“ volbu – výběr špatné univerzity nebo studijního programu – v tomto případě nelze napravit vůbec, nebo jen za cenu obrovských nákladů pro dotyčného, který si navíc svůj omyl může uvědomit leckdy až po dokončení studia. Zkušenosti z USA ukazují, že když se systém podpory při studiu otevře ziskovému sektoru, stává se velmi zranitelným vůči nekalým marketingovým či přímo vykořisťovatelským praktikám (viz Hotson 2011).

Teze sedmá: Univerzitní vzdělání není totéž, co výuka odborných dovedností. Ta je cenná pro rozvoj těchto dovedností, univerzitní vzdělání však znamená mnohem víc než jen technickou přípravu. Název univerzita by měl tento fakt jednoznačně odrážet.

- 3.38 Profesionálně zaměřené studijní programy mají v systému vysokoškolského vzdělávání důležité místo, systém navržený vládou však narušuje základní cíl univerzity: rozvíjet kritické myšlení, učení a porozumění, a podněcovat osobní angažovanost v nejrůznějších společenských a intelektuálních podobách, kterých nabývá na úrovni lokální i globální.
- 3.39 Navzdory tomu vláda ve svém návrhu předkládá ideu vysokoškolského vzdělávání ve smyslu pouhé přípravy na budoucí povolání a odvrací se od širšího smyslu vzdělání. Podle Bílé knihy by studující měli být především „vybaveni k úspěšnému uplatnění na pracovním trhu“ (§3.28). Studijní programy musejí nabízet „hodnotu adekvátní vložené investici“, univerzitám se doporučuje, aby „budovaly intenzivnější kontakty s podnikatelskou sférou“ (§3.29) a aby „přizpůsobily obsah nabízených programů“ potřebám zaměstnavatelů (§3.35). Úkolem přednášejících je „zprostředkovávat obsah kurzů“ (§ 3.5).
- 3.40 V Robbinsově zprávě stojí, že ačkoliv „nezrazujeme žádné hodnoty, pokud vysokoškolské instituce rozšíří výuku o praktický rozměr, měli bychom požadovat, aby výuka probíhala způsobem, který rozvíjí všeobecné duševní schopnosti“ (1963: § 26). Tyto „duševní schopnosti“ jsou důležité v zaměstnání i v dalších aspektech veřejného života. Souhlasíme s Robbinsem v tom, že nechceme snížit význam a hodnotu čistě profesní přípravy. Univerzitní vzdělání se od ní ale podstatně liší a v okamžiku, kdy budeme vzdělanost předávat pouze jako profesní přípravu, zásadně se sníží její úroveň. Ti, kteří získají praktické profesní znalosti mimo univerzitní prostředí, rovněž musejí mít prospěch ze skutečnosti, že se dané schopnosti mohou dále posilovat a rozvíjet v rámci institucí, které se zabývají výzkumem a vědeckou prací, stejně jako technickou praxí.

Teze osmá: Univerzita je společenstvím, které tvoří rozmanité disciplíny a různé činnosti – vzdělávání, výzkum a spolupráce s vnějšími subjekty. Její chod zajišťují akademici, manažeři, administrativní pracovníci a celá řada zaměstnanců podpůrného personálu. Všichni se podílejí na tom, co je na univerzitě jako společenství jedinečné.

- 3.41 Bílá kniha demonstruje selhání vlády v tom, že nevnímá univerzity jako rozmanitá společenství složená z výzkumníků a výzkumníků, vyučujících, studujících, administrativních pracovníků a pracovníků a dalšího personálu. Tato společenství v souhrně pracují na poskytování vzdělání – nikoliv pouze na „přípravě na budoucí povolání“.

- 3.42 Princip svobody volby je na univerzitě ztělesněn v podobě rozmanitosti toho, čemu se věda a výuka může věnovat. Pokud bude umožněno do systému vysokého školství vstupovat úzce zaměřeným poskytovatelům výběrových studijních programů, pokud přijdou umělecké, humanitní a přírodovědné obory o veřejné prostředky, pokud projdou návrhy, které posílí tržní roli „výběrových univerzit“, jež nebudou výběrové pouze z hlediska akademického, ale i sociálního, bude tato rozmanitost narušena. Některé instituce se více zaměřují na praktické předměty, jiné chtějí vyniknout v přírodních vědách, medicíně, technologiích, další se specializují na umění a studium kultury. Je důležité tuto různorodost dostatečně financovat, tak, aby každá instituce mohla poskytovat vzdělání odpovídající jejímu kontextu a s ohledem na něj se dále rozvíjet.
- 3.43 Akademickou obec tvoří společenství osob s odlišnými životními příběhy, které do ní vstupují z různých společenských poměrů, tříd a etnických skupin, aby daly vzniknout novým myšlenkám, podporovaly vzájemné porozumění a získaly motivaci ve vztahu k budoucnosti vlastní i budoucnosti ostatních. Univerzity by měly být přístupné každému, protože ze snahy o co nejvyšší možnou rozmanitost, jež dává vzniknout novým tématům k bádání a publikování, má prospěch celá společnost. Důležitá je také skutečnost, že univerzity jsou prostorem, kde se setkávají různé disciplíny. Genetici se setkávají s filozofy a etiky, umělci setkávají lékaře a architekty, právníci se střetávají s odborníky na používání jazyka. Tržní síly působí proti tomuto zásadnímu principu, který udržuje rozmanitost.

Teze devátá: Univerzity nejsou institucemi, jejichž dosah je pouze globální. Slouží rovněž lidem v místě a v regionu svého působení a tyto tradiční vztahy a souvislosti jsou důležité.

- 3.44 Mnozí rektori, zvláště ti, kteří věří, že by se jejich univerzita mohla umístit na předních místech srovnávacích žebříčků, rádi zdůrazňují globální povahu vysokoškolského vzdělávání. Univerzity se však nepohybují ve vzduchoprázdnu. Žijí ve vztahu ke svému okolí a slouží potřebám města a regionu, stejně jako potřebám obyvatelstva a potřebám mezinárodním. Dokazuje to i zpráva Nadace pro novou ekonomiku (New Economics Foundation), která uvádí, že „[u]niverzity zdaleka nejsou přínosem jen pro studující, kteří budou mít vyšší příjem, a pro ekonomiku, která získá lidský kapitál. Pouze tyto tři společenské přínosy – větší zájem o politické dění, větší důvěra v mezilidských vztazích a lepší zdravotní stav – se podle našich poznatků dají vyčíslit na 1,31 miliardy liber ročně, které britská společnost získá nad rámec pozitivních dopadů univerzit na ekonomiku.“ (2011; viz rovněž British Academy 2010, a UCU 2010).
- 3.45 Univerzity jsou dnes integrální součástí života lidí a komunit v celém Spojeném království. Každé větší město může být pyšné alespoň na jednu univerzitu, která tím či oním způsobem významně přispívá k rozvoji místní ekonomiky i kulturního života. Univerzity zvyšují šance na uplatnění mladých lidí v regionu, ale stejně tak i těch, kdo si chtějí zvýšit kvalifikaci v pozdějších etapách života. Kromě toho vytvářejí předpoklady a podmínky k rozvoji kulturního života v místech svého působení.
- 3.46 Mnoho veřejných univerzit představuje důležité centrum komunit a regionů, které přispívá k zaměstnanosti i k místnímu kulturnímu životu. Řadě míst vdechly univerzity nový život – staly se tvůrci pracovních míst tam, kde upadl místní průmysl, převzaly a zvelebily opuštěné budovy.

- 3.47 Bílá kniha nám sděluje, že si s otázkou možného bankrotu veřejných univerzit nikterak nedělá starost: „stejně jako vlády předchozí, ani tato vláda se nezaručuje, že bude kryt finanční náklady univerzit a fakult“ (odstavec 6.9). Chce tím říci, že případný bankrot by znamenal konec pouze slabých či „nevýznamných“ vysokých škol. Ve skutečnosti tak mohou skončit školy zahnané do kouta vládní politikou a nestabilitou, kterou tato politika způsobuje. Univerzity budou omezovány zcela umělým mechanismem, který má stanovit, kolik studujících je možné přijmout ke studiu – a to i za situace, kdy již dnes je poptávka po vysokoškolském studiu vyšší, než počet míst na univerzitách. Mezitím však v záloze čekají na svou příležitost komerční poskytovatelé vzdělání, kteří rádi získají přístup k levné „infrastruktuře“ a rádi převezmou „nemocné“ veřejné instituce v rámci nového „partnerství veřejné a soukromé sféry“. Soukromé, na zisk orientované univerzity, nemají naprosto žádný zájem sloužit širší veřejnosti a místní ekonomice. Jejich hlavní zodpovědností je sloužit svým vlastníkům, investorům a akcionářům.
- 3:48 Celý sektor vysokého školství je také mnohem rozsáhlejší a neomezuje se jen na úzkou skupinu elitních univerzit. Většina univerzit v Anglii – a je jich dohromady více než sto – se nachází v regionech. Každý rok přijímají tisíce studujících z chudého či jinak znevýhodněného prostředí a podporují je i v průběhu studia. Tyto vysoké školy se starají o budoucí zdravotní sestry, záchranáře, sociální pracovník, učitele a další odborníky a odborníky, stejně tak vzdělávají i budoucí podnikatelskou a zaměstnavatelskou vrstvu.
- 3.49 Řada těchto škol má vynikající výsledky v podpoře zaměstnanosti svých absolventek a absolventů. Kdyby tito lidé na univerzitě nestudovali, nikdy by nedospěli k obdobným možnostem pracovního uplatnění. Stručně řečeno, největší zásluhu na sociální mobilitě studujících mají právě regionální univerzity, nikoliv školy vysoce elitní. Regionální univerzity jsou *již nyní* motorem sociální mobility a v mnoha částech Anglie jsou rovněž motorem hospodářského růstu. Vláda je naopak zřejmě přesvědčena, že univerzity by měly být motorem sociální nerovnosti i nerovnosti mezi regiony.
- 3:50 Současné univerzity, jejichž ekonomická životaschopnost může být ohrožena, nejsou bezvýznamnými institucemi. Pro místní ekonomiku a kulturní život představují podstatný přínos. Do bezvýznamnosti upadnou pouze následkem vládní politiky, která podporuje komerční poskytovatele vzdělání a zájmy jejich akcionářů, a která dělá z vysokoškolského vzdělání příležitost pro aktéry trhu na úkor širšího přínosu pro veřejnost.

Použitá literatura:

Atkinson, A. (2007) 'The distribution of top incomes in the United Kingdom 1908-2000', *Top Incomes over the Twentieth Century: A Contrast Between Continental European and English Speaking Countries* (ed. Atkinson, A and Piketty, T), pp.82-140. Oxford: Oxford University Press.

Atkinson, A. and Salverda, W. (2005) 'Top Incomes in the Netherlands and the United Kingdom over the Twentieth Century', *Journal of the European Economic Association*, 3 (4). pp. 883-913.

BIS (2011a) *Impact Assessment. Higher Education: Students at the Heart of the System*. June. Dostupné z: <http://c561635.r35.cf2.rackcdn.com/11-1050-students-at-heart-of-system-impact-assessment.pdf>.

BIS (2011b) *ANew, Fit-For-Purpose Regulatory Framework for the Higher Education Sector-Technical Consultation*. August. Dostupné z: <http://c561635.r35.cf2.rackcdn.com/11-1114-new-regulatory-framework-higher-education-consultation.pdf>.

Blanden, J and S. Machen (2008) 'Up and Down the Generational Income Ladder in Britain: Past Changes and Future Prospects', *Scottish Institute for Research on Economics Papers*. Dostupné z: <http://www.sire.ac.uk/funded-events/mobility/mobility%20papers/BlandenMachin.pdf>

Brown, P., H. Lauder, and D. Ashton (2011) *The Global Auction: The Broken Promises of Education, Jobs and Incomes*. New York: Oxford University Press.

British Academy (2010) *The Past, Present and Future: The Public Value of the Humanities and Social Sciences*. June. Dostupné z: <http://www.britac.ac.uk/news/news.cfm/newsid/364>.

Browne Report (2010) *Securing a Sustainable Future for Higher Education: An Independent Review of Higher Education Funding and Student Finance*, 12 October 2010. Dostupné z: <http://www.bis.gov.uk/assets/biscore/corporate/docs/s/10-1208-securing-sustainable-higher-education-browne-report.pdf>.

Cullerne Bown, William (2011) 'Big Numbers' *Research Fortnight* 374, 7 September.

Collini, Stefan (2011) 'From Robbins to McKinsey', *London Review of Books* 33:15, 25 August. Dostupné z: <http://www.lrb.co.uk/v33/n16/stefan-collini/from-robbins-to-mckinsey>.

Dearden, L., Fitzsimons, E., and Wyness, G. (2010) *The Impact of Higher Education Finance on University Participation in the UK*, Department for Business, Innovation and Skills, Research Paper Number 11. Dostupné z: <http://www.bis.gov.uk/assets/biscore/corporate/docs/i/10-1188-impact-finance-on-university-participation.pdf>

Dearing Report (1997) *Report of the National Committee of Inquiry into Higher Education*. Dostupné z: <http://www.leeds.ac.uk/educol/ncihe/sumrep.htm>.

Gibbs, Graham (2010) *Dimensions of Quality. Report for the Higher Education Academy*. Dostupné z: http://www.heacademy.ac.uk/assets/documents/evidence_informed_practice/Dimensions_of_Quality.pdf.

HEPI (2010) *The Government's Proposals for Higher Education Funding and Student Finance – An Analysis*. Higher Education Policy Institute Report, Authors John Thomson and Bahram Bekhradnia, 11 November. Dostupné z: <http://www.Hepi.ac.uk/466-1875/The-government's-proposals-for-higher-education-funding-and-student-finance-%e2%80%93-an-analysis.html>.

HEPI (2011) *Higher Education: Students at the Heart of the System. An Analysis of the Higher Education White Paper*. Higher Education Policy Institute Report, Authors John Thomson and Bahram Bekhradnia. 17 August. Dostupné z: <http://www.Hepi.ac.uk/466-1987/Higher-Education--Students-at-the-Heart-of-the-System.-An-Analysis-of-the-Higher-Education-White-Paper-.html>.

Hotson, Howard (2011) 'Short Cuts', *London Review of Books*, 33.11 (2 June). Dostupné z: <http://www.lrb.co.uk/v33/n11/howard-hotson/short-cuts>.

Ipsos Mori (2010) *Public Perceptions of the Benefits of Higher Education: Summary Report*, September. Dostupné z: http://www.universitiesuk.ac.uk/Newsroom/Media-Releases/Documents/Ipsos_MORI_Public_Awareness_of_HE_Summary_Final_2010.pdf

London Economics (2011) *The Returns to Higher Education Qualifications*. Report prepared by London Economics on behalf of the Department for Business, Innovation and Skills, June 2011. Authors: Gavan Conlon and Pietro Patrignani. Dostupné z: http://www.londecon.co.uk/le/publications/recent_reports.shtml

McKay, S. and Rowlingson, K. (2008) 'Social Security and Welfare Reform' in Powell, M (ed) *Modernising the Welfare State: the Blair Legacy*, Bristol: The Policy Press.

McMahon, W.W. (2009) *Higher Learning, Greater Good*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Million+ (2010) *Fair, Progressive and Good value? An Assessment of the Impact of the Coalition Government's Proposals for the Reform of Higher Education Funding in England on Graduates, the Taxpayer and Social Mobility*. A Million+ Report with London Economics. 30 November 2010. Dostupné z: <http://www.millionplus.ac.uk/research/index>.

Mundel, D. S. (2008) 'What do we know about the impact of grants to college students?' In S. Baum, M. McPherson & P. Steele (Eds.), *The effectiveness of student aid policies: What the research tells us*. Pp. 9-38. The College Board, New York.

National Equality Panel (2010) *An Anatomy of Economic Inequality in the UK*, London: Government Equalities Office. Dostupné z: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cr/CASereport60.pdf>.

New Economics Foundation (2011) *Degrees of Value: How Universities Benefit Society*, 15 June 2011. Dostupné z: <http://www.neweconomics.org/publications/degrees-of-value>.

NFER (2010) *Use of an Aptitude Test in University Entrance – A Validity Study*. A Report by the National Foundation of Economic Research, co-funded by the Sutton Trust, BIS, NFER and the College Board. Authors C. Kirkup, R. Wheeler, J. Morrison, B. Durbin and M. Pomati. December. Dostupné z: <http://www.suttontrust.com/news/news/comprehensive-pupils-outperform/>.

OECD (2010) *Education at a Glance 2010: OECD Indicators*. Dostupné z: http://www.oecd.org/document/52/0,3746,en_2649_39263238_45897844_1_1_1_1,00.html

OECD (2011) *Education at a Glance 2011: OECD Indicators*. Dostupné z: http://www.oecd.org/document/2/0,3746,en_2649_39263238_48634114_1_1_1_1,00.html